

Názov diela	6. ŠTUDENTSKÁ VEDECKÁ KONFERENCIA: Zborník príspevkov
Editori	Mgr. Marek Chovanec prof. PhDr. Jozef Sipko, PhD.
Vydala	© Prešovská univerzita v Prešove, 2010
ISBN	978-80-555-0300-4
Rozsah	904 s.
Umiestnenie	Dokument je umiestnený na www stránke Univerzitetnej knižnice PU http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Chovanec2/index.html
Dostupné od:	17.12.2010

OBSAH

Sekcia estetiky, vied o umení a kulturológie

Scény šialenstva v tvorbe Gaetana Donizettiho	
Daniela PETROVSKÁ	10
ALBÍN MEDÚZ AKO PROFESIONÁLNY HEREC V SPIŠSKOM DIVADLE	
Diana DUNČKOVÁ	15
Vzťah poézie a filozofie II.	
Jana BODYOVÁ	38
Krása a vkus ako estetické kategórie	
Jana MIKLUŠOVÁ	50
Ochotnícky divadelný súbor v Hubovej	
Jarmila ONDREJKOVÁ	59
Autorská kniha, kniha ako objekt	
Katarína HORNÍKOVÁ	71
Charakterový tanec ako úprava ľudových tancov pre javiskové využitie a jeho premeny vo folklórnom súbore Železiar	
Lenka HARVANOVÁ	81
Umelci, ktorí nahradili maliarske plátno ľudským telom (Predstavitelia bodypaintingu)	
Lenka VIKARSKÁ	94
Estetická skúsenosť v 20. a 21. storočí	
Oliver TOMÁŠ	109
Divadelný kostým	
Peter FIAS	119
Reflexie súčasného vizuálneho umenia v Bruseli	
Peter JAKUBO	124
Historické východiská k aktuálnym problémom fotografie	
Peter ŠIMČÍK	130
O možnosti škaredého	
Peter TAKÁČ	137
Súčasný slovenský umelecký šperk v poňatí jeho autorov	
Silvia BARTOVÁ	144

Sebareflexia ženského Ja v tvorbe Lucie Dovičákovej a Vlasty Žákovej	
Zuzana DOVIČÁKOVÁ	155

Sekcia filozofie a etiky

Literárne zrkadlenie skutočnosti	
Gabriela ŠTEFANOVÁ	166
Mravný subjekt a zodpovednosť	
Ján KALAJTZIDIS	172
Mentálne postihnutie – prekážka na získanie ľudskej dôstojnosti?	
Júlia KLEMBÁROVÁ	186
Ch. S. Peirce a jeho semiotika vo svetle štrukturalizmu a aristotelizmu	
Juraj ŽIAK	194
Teória sériovej endosymbiózy a jej miesto a význam pre Hypotézu Gaia	
Katarína KOMENSKÁ	225
Vplyv psychologických, biologických a sociálnych faktorov na slobodnú vôľu	
Lýdie BÉRESOVÁ	232
Exaifnés (náhle) v Platonis Opera	
Martin BAČA	241
Problém ľudskej dôstojnosti v interpersonálnych vzťahoch v islame	
Martin GLUCHMAN	261
VECHI v otázke moderného človeka a inteligencie	
Ondrej MARCHEVSKÝ	267
Výchova k svetoobčianstvu - Kantov pojem Bildung	
Peter KYSLAN	278
Rozhodovanie mravného subjektu na základe pozitívneho myslenia – mať alebo byť?	
Veronika POLÁCKÁ	283

Sekcia histórie

DRUGETOVCI A HRADNÉ PANSTVO SOKOL	
Adrián DŽUGAN	293

POVODIE STREDNEJ TORYSY AKO DÔLEŽITÁ KOMUNIKAČNÁ SPOJNICA V
OBDOBÍ PALEOLITU

Adriána VOLANSKÁ302

Gréckokatolícka cirkev v povojnovom Poľsku 1945-1947

Dagmar KUZMOVÁ330

KELTSKÁ GRAFITOVÁ KERAMIKA

Daniel HANÍK349

Ženský odev v ikonografii a plastikách gotických oltárov v Bardejove v kontexte s vybranými
majetkovo-právnymi písomnosťami z obdobia stredoveku

Eva SENDEKOVÁ363

Súdny súboj v Spišskom práve

Filip LAMPART391

Britskí anarchisti v medzivojnovom období

Jakub DRÁBIK412

OKUPAČNÝ REŽIM NA ÚZEMÍ BIELORUSKA V ROKOCH DRUHEJ SVETOVEJ
VOJNY

Luciána HOPTOVÁ423

Načrtnutie cirkevných pomerov vo farnosti Osikov na základe kanonickej vizitácie z roku
1749

Mariana KOSMAČOVÁ431

Začiatky národného obrodzenia Srbov a prenikanie myšlienok osvietenstva do srbského
prostredia v jeho počiatkovej fáze

Maroš MELICHÁREK444

KANONICKÉ VIZITÁCIE NA SPIŠI V 17. A PRVEJ POLOVICI 18.STOROČIA AKO
HISTORICKÝ PRAMEŇ

Monika BIZOŇOVÁ459

Vojenská reforma Gaia Maria

Stanislav PAPČO470

TALIANSKI STAVITELIA NA ÚZEMÍ SLOVENSKA V OBDOBÍ RANÉHO
NOVOVEKU A ICH STAVBY

Viera VALLOVÁ484

Letopis Georgija Akropolita ako významný prameň poznania byzantských dejín 13. storočia

Viktor ŠIŠIN504

Katolícka cirkev a dechristianizačná kampaň vo Francúzsku v rokoch 1793 – 1795

Lucia MARCINKOVÁ	509
-------------------------------	-----

Sekcia politológie

Globalizácia ako jav starý alebo nový?

Gabriel EŠTOK	519
----------------------------	-----

KOMPARÁCIA STRANÍCKYCH SYSTÉMOV POBALTSKÝCH KRAJÍN PO ROKU 1989

Juraj MALEK	530
--------------------------	-----

Rada vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny a etnické skupiny (vznik, zloženie a činnosť)

Lucia BOROŇOVÁ	547
-----------------------------	-----

Smer a Fidesz – viac ich spája, ako rozdeľuje

Lukáš REŠETKA	560
----------------------------	-----

Genéza, súčasný stav a perspektíva ľavicového politického spektra

Pavol GOJDIČ	578
---------------------------	-----

Eliminácia partokratických prvkov v podmienkach Slovenskej republiky

Veronika GAZDOVÁ	587
-------------------------------	-----

Sekcia masmédií

Zvuková kultúra v televíznych kontaktoch reláciách

Jana VELASOVÁ	598
----------------------------	-----

ANALÝZA RUBRIK O SEXE V ŽENSKÝCH MAGAZÍNOCH NA SLOVENSKU

Zuzana EŠTOKOVÁ	606
------------------------------	-----

Sekcia jazykovedy

Rôznorodosť definovania viacslovných pomenovaní v španielčine a v slovenčine

Alexandra BARRIOVÁ	615
---------------------------------	-----

Slovotvorné postupy v ukrajinskej a slovenskej počítačovej lexike

Eugen ZUBENKO	623
----------------------------	-----

Korpus a jeho využitie pri skúmaní jazyka

Eva BENKOVÁ	628
Uplatnenie kontrastívneho výskumu gramatiky pri vyučovaní cudzieho jazyka	
Jana HLOPKOVÁ	636
Vlastné mená v Žilinskej knihe	
Miroslava ČUROVÁ	644
Sémantická analýza karpatizmov	
Zuzana VODIČKOVÁ	651
Adaptácia ruských skratiek v slovenskom jazyku	
Marek CHOVANEC	657

Sekcia prekladateľstva a tlmočníctva

K prekladu nepreložiteľného v diele M. Kocjubynského <i>Tiene zabudnutých predkov</i>	
Adriana AMIR	667
Graficko-lingvistické aspekty obchodno-právnych textov	
Adriána STECOVÁ	678
Le Cléziov umelecký svet dvoch tvárí v románe <i>Púšť</i>	
Eva BOROŠOVÁ	688
TLMOČNÍK AKO ČLEN ADMINISTRATÍVNEHO PERSONÁLU DIPLOMATICKEJ MISIE	
Mária SMETANOVÁ	695
Preklad transgresívu z ruského jazyka do slovenského jazyka v umeleckých textoch	
Silvia POĽAKOVÁ	705
Vznik zahraničnopolitického rezortu v Rusku, názvy diplomatických hodností a ich opis v stredovekých kronikách a spomienkach cudzincov o Rusku	
Veronika SPODNÍKOVÁ	717

Sekcia literárnej vedy

Demýtizácia a aktualizácia ako funkčné prvky komickosti v komikse (Danglár – Taragel: Jánošík! Pravdivý príbeh legendárneho zbojníka a jeho družiny)	
Erik JANČO	725
Recepcia Sienkiewiczovho románu <i>Ohňom a mečom</i> na Slovensku	

Jana BELÁNOVÁ	737
Topos sociálnych zariadení a s nimi spojených iných spoločných priestorov (modelovanie intimity v próze na tematickej výstavbe poviedok Moniky Kompaníkovej)	
Lenka SUCHÁ	746
DOBŘÉ A KRÁSNE – SEBAREFLEXIA V GOTICKOM ROMÁNE	
Mária HVIŽDOŠOVÁ	753
Sizyfovský údel a krátke reflexie morálky v Tajovského próze Apoliena	
Marianna OGURČÁKOVÁ	768
K poetike prózy Jany Bodnárovej	
Monika TIMKOVÁ	772
Stret vnútorného a vonkajšieho sveta, minulosti, prítomnosti a budúcnosti v básnickej skladbe Mikuláša Kováča O modrej labuti	
Peter TRIZNA	782
Ženské písanie a ženská reč (Jaroslava Blažková: <i>Poviedka plná snehu</i>)	
Radoslav ŠAFRAN	792
Novela „Otec Sergij“ ako zrkadlový obraz L. N. Tolstého	
Ivan GRZNÁR	799

Sekcia psychológie, pedagogiky, vzdelávania dospelých a sociálnej práce

PROFESIJNÉ VZDELÁVANIE AKO ČINITEL ZVYŠOVANIA RODOVEJ IDENTITY A RODOVEJ ROVNOSTI V POLICAJNOM ZBORE SR.	
MOŽNOSTI ODSTRAŇOVANIA RODOVÝCH STEREOTYPOV	
Anna ZAHORČÁKOVÁ	805
OCHRANA PRÁV DETÍ V MEDZINÁRODNEJ PRÁVNEJ DIMENZII HRANÍC DOSPELOSTI	
Katarína TUHRINSKÁ	825
Hodnotová orientácia mladých ľudí vo vzťahu k dobrovoľníctvu	
Value orientation of young people in the context of volunteering	
Lucia CINTULOVÁ	832
Pretrvávajúce efektu HRV biofeedbacku v rámci komplexnej kardiorehabilitácie u pacientov s ICHS s časovým odstupom šiestich mesiacov	

Monika GULAŠOVÁ	845
KURIKULÁRNA TRANSFORMÁCIA VZDELÁVANIA V KONTEXTE SÚČASNEJ PEDAGOGICKEJ TEÓRIE A PRAXE	
Peter KMEŤ	858
Prokrastinácia: prevalencia, príčiny a vzťah k osobnostným rysom v rámci Big Five modelu osobnosti	
Tatiana BUJNOVSKÁ - Juliána GREIFOVÁ	875

Globalizácia ako jav starý alebo nový?

Gabriel EŠTOK

Vysoká frekvencia používania rôznych termínov ovplyvňuje ich široké chápanie v laickej a odbornej verejnosti, čo často vedie k mnohým ťažkostiam a nejasnostiam. Podobný je aj problém s pojmom *globalizácia*. Je to termín, s ktorým sa v súčasnosti stretávame v každodennom živote alebo v odbornom a vedeckom prostredí. Aj napriek tomu, že sa už každý z nás stretol s týmto pojmom a stal sa bežným až zľudoveným, jeho používanie nie je také jasné a jednoduché, ako sa môže na prvý pohľad zdať. Aj z tohto dôvodu neexistuje všeobecná definícia globalizácie. Pri štúdiu literatúry sa stretávame s jej zjednodušeným ale aj príliš zložitým definovaním. Definovanie pojmu globalizácia úzko súvisí aj s uhlom pohľadu na problematiku globalizácie, keďže sa týmto javom zaoberajú politológovia, sociológovia, ekonómovia a historici. Následne sa ich odborné zameranie odzrkadlí aj v samotnom definovaní pojmu globalizácia.

Vplyv na samotnú definíciu má aj odpoveď na otázku, či je globalizácia procesom novým alebo starým. Stretávame sa s rôznymi prístupmi autorov k tomuto problému a svoje preferencie v tejto otázke zohľadňujú aj pri tvorbe definície procesu globalizácie. Vznik a vývoj globalizácie tak považujeme za dôležitý moment pri skúmaní a snahách o pochopenie procesov s ňou súvisiacich. Aj preto sme sa vo svojom príspevku rozhodli poukázať na rozličné prístupy jednotlivých autorov zaoberajúcich sa procesom globalizácie, ktorí problematiku vzniku a vývoja globalizácie považujú za dôležitú pri svojich snahách o pochopenie a definovanie globalizácie.

Ak hovoríme o globalizácii, hovoríme o jave, resp. procese, ktorý v poslednom období vyvoláva mnohé diskusie. Z týchto diskusií vzišlo množstvo otázok k tejto problematike. Autori sa zaoberajú napr. definíciou globalizácie, objavujú sa snahy o jej charakteristiku, otázky, čo globalizácia zahŕňa, alebo či ide o jav nový alebo starý. Pod pojmom globalizácia pritom budeme chápať „intenzifikáciu celosvetových sociálnych vzťahov, ktorá spája vzdialené lokality takým spôsobom, že lokálne udalosti sú formované udalosťami, ktoré sa odohrávajú o mnoho kilometrov ďalej a naopak“.¹

¹ GIDDENS, Anthony. Prameň: MATTOVÁ, Irina: Globalizácia. Prešov: Nitech, 2003, s. 18.

1 Klasifikácie autorov píšucich o globalizácii

Pre zjednodušenie pochopenia prístupov k problematike globalizácie u jednotlivých autorov by nám mohla pomôcť ich klasifikácia a následné priblíženie ich postojov k otázke globalizácie ako procesu starého alebo nového. Pri štúdiu literatúry sme sa stretli s rôznymi klasifikáciami. Sú to, okrem iného, delenia Baylisa a Smitha (realizmus, liberalizmus, marxistické teórie, sociálny konštruktivizmus) alebo Helda a McGrewa (hyperglobalisti, skeptici, transformacionalisti).² Pri klasifikácii autorov píšucich o globalizácii sme vychádzali najmä z diela J. A. Scholteho *Globalization: A Critical Introduction*, keďže Scholteho rozdelenie autorov nášmu štúdiu najviac vyhovuje.

Scholteho kategorizácia delí autorov do troch skupín podľa toho, do akého obdobia datujú objavenie sa procesu globalizácie. Preto sme si vybrali jeho klasifikáciu a zároveň ju doplníme o niektorých ďalších autorov zaoberajúcich sa týmito otázkami.

Otázka, či je globalizácia jav nový alebo starý, považuje Scholte za jednu z najdôležitejších pri skúmaní tejto problematiky. Autor sa pýta, či je globalizácia súčasťou ľudskej civilizácie od jeho počiatkov, alebo či sa objavila pred niekoľkými generáciami, či ide o jav, ktorý sa v histórii ľudstva pravidelne opakuje, alebo ide o proces lineárny.³ Práve chápanie globalizácie v týchto súvislostiach je dôležité pri konštruovaní jej všeobecnej definície.

Scholteho kategorizácia hovorí o dvoch skupinách autorov. Prvá je tvorená názormi, ktoré hovoria o globalizácii ako o historickom procese a jej aspekty nachádzajú už v minulosti. Aj tu však nachádza rozdiely, a tak túto skupinu ešte vnútorne delí na tvrdenia, ktoré v tomto historickom procese vidia cyklický trend v minulosti pravidelne sa opakujúci, a na pohľad, ktorý globalizáciu považuje za lineárny proces. Druhú skupinu tvoria autori, ktorí globalizáciu chápu ako jav objavujúci sa v súčasnosti.

2 Globalizácia ako jav starý

Scholte autorov, ktorí globalizáciu považujú za jav historický, delí do dvoch podskupín, na autorov píšucich o globalizácii ako o jave starom a cyklickom a skupinu autorov ktorí rovnako globalizáciu považujú za historický, ale zároveň ako lineárny proces.

² MATTOVÁ, Irina: Rôznorodosť ponímania globalizácie. Dostupné na internete: http://ibak.pulib.sk:2051/elpub2/FF/Slancova1/sekcia%20historie%20a%20politologie/2svk06_mattova.pdf (12.4.2010)

³ SCHOLTE, Jan Aart: *Globalization: A Critical Introduction*. New York: Macmillan, 2000, s. 19.

2.1 Globalizácia ako trend cyklický

Prvú skupinu tvoria autori, ktorí považujú globalizáciu za proces, ktorý sa objavil v predošlých, dôležitých okamihoch ľudských dejín a ktorý sa v histórii pravidelne opakoval. Scholte medzi nich radí I. Clarka, R. Zevina, R. Wadea, P. Hirsta a G. Thompssona.⁴

Hirst a Thompson sú zástancami skrytej kontinuity globalizácie. Vo svojom diele *Questioning Globalization – Globalization in Question*, tvrdia, že súčasná, vysoko internacionalizovaná ekonomika nie je bezprecedentná. Dôležité sú tiež myšlienky o histórii medzinárodnej ekonomiky, obzvlášť migrácie a medzinárodného trhu práce. Upozorňujú zároveň na nezrovnalosti súčasného kapitalizmu, v zmysle vylúčenia veľkej skupiny ľudí z výhod, ktoré poskytuje dnešné zriadenie. Ich dielo sa dotýka problému tretích krajín a snaží sa poskytovať aj určité riešenia, tie sú však do značnej miery zjednodušené. Každopádne je však zaujímavá aj z iného pohľadu, a teda pohľadu analýz do budúcnosti a toho, čo sa bude diať.⁵

Ďalším autorom, ktorého sme zaradili do prvej skupiny je A.G. Hopkins. Zaujímavý je zborník *Globalization in World History*, na ktorom sa podieľali aj iní významní vedci. Skúma globalizáciu v jej plnom historickom kontexte. Spomína jej štyri odlišné formy:

1) *archaickú*, ktorá sa objavila pred industrializáciou a národným štátom a jej hlavnými aktérmi boli králi, vojaci, kňazi a obchodníci.

2) *raná*, ktorá vznikla v 17.-19. storočí a úzko súvisela s novým formovaním štátov a rozšírením obchodu. Jej hlavnými aktérmi boli objavitelia, obchodníci a otrokári.

3) *moderná*, alebo tiež tradično - „západocentrická“. Tá sa objavila v 19. storočí a súvisela s industrializáciou, vzostupom národného štátu a so vznikom globálnej občianskej spoločnosti. Medzi jej aktérov patrili imperiálni kolonizátori, výrobcovia, vedci a aktivisti nevládných organizácií.

4) *postkoloniálna*, súvisí so zánikom kolónií v polovici 20. storočia a so vznikom nových typov nadnárodných organizácií. Hlavnými aktérmi tejto fázy sa stali obchodné a politické elity, ale aj prisťahovalci a virtuálne siete okolo internetu.⁶ Tieto obdobia sa môžu navzájom prekrývať.

V tomto diele autori vyzývajú historikov, aby sa plne zapojili do diskusií o globalizácii, pretože nemá ísť o problematiku, ktorou sa zaoberajú len ekonómovia,

⁴ SCHOLTE, Jan Aart: Ref. 3, s. 19.

⁵ TABB, William K.: Questioning Globalization - Globalization in Question: The International Economy and the Possibilities of Governance – Review. Dostupné na internete: http://findarticles.com/p/articles/mi_m1132/is_5_53/ai_79589473/print (12.4.2010)

⁶ HARRINGTON, Austin: Moderní sociální teorie. Praha: Portál, 2006, s. 405-407.

sociológovia a politológovia, pričom Hopkins sám tvrdí, že ide o prvé dielo na túto tému písané čisto historikmi. V jednotlivých kapitolách sa dotýkajú autori okrem iného napr. problematiky stretu kultúr, kladú si mnohé otázky, na ktoré sa môže odpovedať práve historickým výskumom. Spomína sa aj dôležitý prínos islamskej kultúry do procesu globalizácie, ako príklad autori uvádzajú snahu o zovšeobecnenie základov islamu, ako napr. umma (štát zjednocujúci arabské kmene, pripravený dobýjať svet v mene nastoľovania Božieho zákona a ktorého základy položil Mohamed v roku 630) a arabský jazyk, ktorý mal významný vplyv v prastarej „islamskej globalizácii“ naprieč islamskými územiami. Toto dielo taktiež podkopáva aj chápanie globalizácie ako vzostup západu a argumentuje kontaktmi medzi Čínou, Indiou a Japonskom dávno pred príchodom Európanov. V poslednej časti autori rozoberajú aj Americkú podobu globalizácie, jej vznik v 17. storočí a jej vývoj až do súčasnej podoby.⁷

Posledným autorom, ktorého je možné zaradiť do tejto skupiny, je jeden z najvýznamnejších sociológov dneška I. Wallerstein. Ten vo svojom diele *Úpadok Americkej moci: USA v chaotickom svete* tvrdí, že súčasná diskusia o globalizácii je „gigantickým neporozumením súčasných skutočností“⁸. Ďalej hovorí, že sa nachádzame v období premeny, ktorá je nevyhnutná. Jav globalizácie vôbec nepovažuje za niečo nové a tento proces je podľa neho v našich dejinách prítomný už asi 500 rokov. Wallerstein predpokladá, že zárodok dnešného hospodárskeho systému vznikol v 16. storočí a súvisí s deľbou práce medzi merkantilistickými obchodnými štátmi severozápadnej Európy a obilninárskymi oblasťami východného Pobaltia. Je zástancom teórie pravidelne sa opakujúcich procesov v ľudskej histórii a kríza, o ktorej hovorí, že sa v nej dnešný svet nachádza, je javom, ktorý sa udial už v minulosti. Tvrdí, že obdobie od roku 1945 až do súčasnosti je typickým Kondratievovým cyklom⁹ kapitalistickej svetoekonomiky. Má dve fázy: fáza A, ktorá je dobou vzostupu ekonomiky (1945 až 1967/1973) a fáza B, kedy dochádza k poklesu a stláčaniu ekonomiky a trvá až dodnes.¹⁰

Práve kríze dneška sa venuje vo svojom diele *Utopistika*. Snaží sa o charakteristiku súčasného stavu, ale najmä sa snaží o vykreslenie budúceho svetosystému. V tejto knihe sa

⁷ HOPKINS, Anthony G: *Globalization in World History*. New York: W.W. Norton, 2002.

⁸ WALLERSTEIN, Immanuel: *Úpadek americkej moci: USA v chaotickom svete*. Praha: Knižnice sociologických aktualít, 2005, s. 45.

⁹ V ekonomickej praxi sa dá vysledovať, že ekonomický vývoj nieje plynulý a že trend jeho vývoja nieje vždy stály. Touto problematikou sa zaoberal Nikolaj Dimitrijevič Kondratiev, ktorý na základe svojho skúmania tvrdil, že každých 50 rokov dosahuje vrchol jedna dlhá technologická vlna.

¹⁰ WALLERSTEIN, Immanuel: Ref. 9, s. 45-64.

nepokúša o vytvorenie idealistickej spoločnosti, ale o snahu o reálny pohľad na budúci vývoj. Dotýka sa viacerých problémov, napr. vzniku národného štátu, ktorý považuje za „neoddeliteľnú súčasť utvárania kapitalistickej svetoekonomiky a nutným prvkom jej štrukturalizácie“¹¹, kriminality, etnických konfliktov a etnicity ako úkazu delegitimizácie štátu, nacionalizmu, demokratizácie zbrojenia a migrácie. Hovorí o nástupe novej Kondratievovej vlny v 21. storočí, v ktorej „ekonomika zaznamená opätovný nárast produkcie a zamestnanosti, obnovia sa možnosti investovania a akumulácie kapitálu“,¹² čo odštartuje súťaž medzi Spojenými štátmi, Európskou úniou a Japonskom.

Aj keď každý z autorov považuje globalizáciu za historický cyklický proces, jej vznik datuje do iného obdobia. Hirst a Thompson neuvádzajú presný časový okamih jej vzniku. Uvádzajú ale, že sa globalizácia objavuje spolu so vznikom kapitalizmu. U Wallersteina už hovorí jasne, že je tento proces v našej histórii prítomný už 500 rokov. Ešte ďalej zachádza Hopkins, keď jej vznik datuje okolo roku 400. Rozdielnosť pohľadov však nenachádzame len v datovaní, ale aj v samotných aspektoch globalizácie. Zatiaľ čo Hirst a Thompson základné prvky charakteristické pre proces globalizácie vidia v ekonomike, Hopkins nazerá na tento proces zo spoločenského hľadiska, čo je možné vidieť napr. pri analýzach problematiky stretu kultúr, vplyvu náboženstiev alebo otroctvom. Wallerstein tiež spája proces globalizácie s ekonomikou, je však konkrétnejší, keď sa zameriava na medzinárodnú deľbu práce a medzinárodný obchod. Zároveň nazerá na historicitu globalizácie z pohľadu vývoja technológií a ich vplyvu na ľudskú spoločnosť.

2.2 Globalizácia ako proces lineárny

Druhú kategóriu tvoria autori zaoberajúci sa globalizáciou, ktorí tiež tvrdia, že ide o jav objavujúci sa už v minulosti, avšak na rozdiel od prvej skupiny hovoria, že je skôr lineárny ako cyklický. Títo autori zasadzujú vznik globalizácie do obdobia 100-500 rokov späť do minulosti. Scholte spomína ako hlavného predstaviteľa tohto prúdu R. Robertsona, ale aj M. Portera a Ch. Chase-Duna.¹³

My sme sa do tejto kategórie autorov rozhodli zaradiť aj samotného Scholteho. Ten sa vo svojom diele *Globalization: A Critical Introduction* venuje nielen kategorizácii prístupov ku globalizácii, ale rozvíja aj svoju vlastnú teóriu. Hovorí o troch fázach globalizácie. Tá prvá sa začala pred 500 rokmi, druhá v polovici 19. storočia a tretia okolo roku 1960 a trvá až dodnes. Táto periodizácia vychádza z chápania globalizácie ako rozširovania do

¹¹ WALLERSTEIN, Immanuel: Utopistika. Praha: Intu, 2006, s. 17.

¹² WALLERSTEIN, Ref. 12, s. 61.

¹³ SCHOLTE, Jan Aart: Ref. 3, s. 19.

suprateritoriálnych priestorov. Tieto fázy sa môžu navzájom prelínať. Ďalej Scholte hovorí, že globalizácia a jej rozširovanie sa stále zrýchľuje. Neskôr sa Scholte jednotlivým fázam podrobnejšie venuje, a to z rôznych pohľadov, či už z pohľadu komunikácie, obchodu, politiky, organizácií, ale aj myslenia.

Píše o objavení globálnych predstáv v prvej fáze, nie však v jednom bode, ale postupným vývojom myšlienky jednoty sveta od náboženských predstáv v budhizme, judaizme, cez kresťanské globálne ambície a islam až k nástupu sekulárneho globálneho myslenia, ktoré obsahuje myšlienku superštátu, ktorý by zahŕňal všetkých kresťanov. Počiatky globálneho vedomia sú podľa neho tiež zjavné v osvietenском myslení v 18. storočí. Ďalšie včasné globálne myslenie sa vynorilo v kontexte vývoja kapitalizmu.

V období okolo roku 1850 hovorí Scholte o druhej etape globalizácie a nazýva ju počiatočnou globalizáciou, ktorá trvá do roku 1950. Je spojená s objavením sa nadteritoriálnej komunikácie a šírením telegrafického spojenia a rádiovej komunikácie, vzdušnou prepravou, ako hovorí Scholte, aj „systematickou celosvetovou distribúciou, tvorbou cien a predajom rôznych tovarov“¹⁴, zároveň sa objavuje globalizácia peňazí a financií. Rozširujú sa aj spoločnosti, ktoré menia svoj národný charakter a snažia sa presadzovať svoje výroby, služby a tovar do celého sveta. Napríklad americká firma Colt otvára svoju prevádzku v Británii, nemecký Siemens v Rusku alebo japonský Kikkoman v Spojených štátoch. Vznikajú aj prvé organizácie zamerané na reguláciu s nadnárodnými právomocami, ako napr. International Telegraph Union, General Postal Union alebo The International Criminal Police Organisation. Je to tiež obdobie začiatkov celosvetových Olympijských hier.

Posledným obdobím globalizácie podľa Scholteho je tzv. úplná globalizácia, ktorá sa objavuje okolo roku 1960. Je to obdobie elektronickej komunikácie, satelitov a optických káblov, televízie a internetu, expanzie globálnych trhov, pôsobenia medzinárodných organizácií zasahujúcich do každej oblasti života ľudí, ale aj obdobie ekologických problémov a snáh nájsť spôsoby ich riešenia.¹⁵

Druhým významným autorom, ktorého sme zaradili do tejto skupiny, je J. Gray. Ten vo svojom diele *Al Kajda a čo znamená byť moderný* hovorí, že súčasná globalizácia je spojená s amerikanizáciou a nastupuje so vznikom studenej vojny.¹⁶ Avšak významnejšie je jeho dielo *Márne ilúzie*. Gray v tomto diele hovorí, že „globalizácia nie je nič viac ako šírenie vedy a technológií v celom svete, začala najneskôr v poslednej tretine devätnásteho

¹⁴ SCHOLTE, Jan Aart: Globalization: Ref. 3, s. 67.

¹⁵ SCHOLTE, Jan Aart: Globalization: Ref. 3, s. 62-88.

¹⁶ GRAY, John: *Al Kajda a čo to znamená byť moderný*. Praha: Mladá fronta, 2005, s. 52.

storočia¹⁷. Globalizáciu považuje za „ďalšiu fázu priemyselnej revolúcie“, a teda podobne ako priemyselná revolúcia aj globalizácia so sebou prináša revolučné zmeny. Zatiaľ čo priemyselná revolúcia bola sprevádzaná stalinizmom v Rusku, maoizmom v Číne a nástupom fašizmu v Európe, globalizáciu sprevádza náboženský fundamentalizmus a nekonvenčné vedenie vojny. Tvrdí, že našimi mýtami sú voľný trh a jeho celosvetové rozšírenie a že tieto mýty sú len falošnými predstavami dnešných dní a myslí si, že globálny voľný trh sa ženie k svojmu zániku a že globalizácia vedie k oslabeniu voľného globálneho trhu. Zaujímavá je tiež jeho myšlienka, že voľný trh môže vzniknúť len v ekonomike centrálnej a v silnom štáte a že demokracia a voľný trh si navzájom odporujú.¹⁸

Posledný autor, ktorého sme zaradili do tejto skupiny, je N. Chomsky. Jeho dielo pozostáva z mnohých kníh a štúdií, v ktorých sa vykresľuje ako presvedčivý diskutér a kritik americkej vládnej politiky a činnosti nadnárodných korporácií. Chomsky chápe globalizáciu ako poslednú formu kapitalizmu. Objavenie sa globalizácie, datuje na koniec 19. storočia a úzko súvisí práve so vznikom a rozvojom kapitalizmu. V mnohých svojich prednáškach stotožňuje globalizáciu s amerikanizáciou a podriaďuje ju ostrej kritike, a to najmä slabú pomoc najsilnejšej krajiny sveta tým chudobnejším, presnejšie hovorí, že „americká pomoc je v porovnaní s ostatnými priemyslovo vyspelými krajinami ďaleko najúbohejšia“¹⁹, ale hovorí aj o inom druhu pomoci, konkrétne o pomoci vojenskej, ktorú kritizuje v podstate najviac, keď hovorí o jej zločineckom využívaní. Chomsky je skeptikom globalizácie práve preto, že podľa neho úzko súvisí s kapitalizmom.²⁰

Pri vzájomnom porovnaní autorov tejto skupiny nachádzame opäť rozdiely v datovaní objavenia sa globalizácie. Scholte vidí jej vznik už pred 500 rokmi, Chomsky koncom 19. storočia a Gray ju datuje až do obdobia vzniku studenej vojny. Rovnako ako v skupine autorov, ktorú sme popísali v kapitole 1.1.1, to môže byť spôsobené prístupom ku globalizácii samotnej. Scholte ju spája s procesom rozširovania do suprateriálnych priestorov a nazerá na ňu z viacerých hľadísk, napríklad z pohľadu komunikácie, politiky, sociológie a ekonomiky. Zvyšní dvaja autori sú konkrétnejší, Chomsky hovorí o súvislostiach objavenia sa globalizácie so vznikom kapitalizmu, Gray zasa vidí úzke spojenie globalizácie so šírením vedy a techniky. Všetci traja však globalizáciu chápu ako lineárny proces.

¹⁷ GRAY, John: *Marné iluze: Falešné predstavy globálneho kapitalizmu*. Prešov: PARADIGMA.SK, 2002, s. 11.

¹⁸ Bližšie pozri: GRAY, John: Ref. 18, s. 9-40.

¹⁹ CHOMSKY, Noam: *Moc a teror: Prednášky a rozhovory uskutočnené po 11.9.* Praha: MEZERA, 2007, s. 54.

²⁰ Bližšie pozri: CHOMSKY, Noam: *Hegemonie nebo přežití: Americké tažení za globální nadvládou.* Praha: Mladá fronta, 2006, s. 9-69.

3 Globalizácia ako jav úplne nový

Tieto teórie hovoria o globalizácii ako o jave súčasnosti. Scholte to vo svojom delení charakterizuje, že „globálne vzťahy začali prúdovými lietadlami a počítačmi“²¹ a máme teda skúsenosť s prvou globálnou revolúciou a náhlym skokom do novej reality. Scholte do tejto kategórie autorov zaradil P.F. Druckera alebo A. Kinga a B. Schneidera.

Do tejto skupiny sme aj my zaradili autorov A. Kinga a B. Schneidera a ich dielo *První globální revoluce*. Ide o knihu opierajúcu sa o poznatky, zistenia a diela Rímskeho klubu. Toto dielo hovorí o problémoch dneška a snaží sa načrtnúť ich základné charakteristiky. Autori dnešnú dobu nazývajú dobou zmien a tvrdia, že podnetom na tieto zmeny bol „vznik vyspelých technológií, predovšetkým tých, ktoré umožnila mikroelektronika a nové objavy molekulárnej biológie“²². V jednotlivých kapitolách sa ďalej zaoberajú problematikou populačnej explózie, životného prostredia, pokrokom vo vede a technike, ekonomickými zmenami, vzrastajúcou závislosťou národov. Za najväčšie obdobie zmien považujú roky 1989-1990, ktoré boli rokom pádu komunistických režimov, zjednotenia Nemecka, invázie do Kuvajtu. Aj keď ide o udalosti vzdialené, navzájom sa ovplyvňovali.²³

Do tejto skupiny autorov sme zaradili aj profesora sociológie na univerzite v Mníchove U. Becka. Ten vo svojej knihe *Moc a protiváha moci v globálnom veku* hovorí jasne, keď tvrdí, že globalizácia znamená, že „bola zahájená nová hra, s ktorou stratili platnosť pravidlá a základné pojmy starej hry“²⁴, že aj keď je stará hra stále prítomná, nie je možná. Starú hru tvoria podľa Becka národné štáty, s nástupom globalizácie však vznikol „nový priestor a nový rámec jednaní“, politika je zbavená hraníc a je odštátnená. Kto neprijme novú hru, bude prevalcovaný. Štát je len jedným z hráčov vo svetovej hre. Aktérmi medzinárodného systému sa stávajú medzinárodné organizácie, korporácie, ale aj teroristické organizácie. Ďalej tvrdí, že moc má vo svojich rukách kapitál, ten má však aj svoju protiváhu a to v občianskej spoločnosti. Obdobie, keď bola práca oponentom kapitálu, nahradilo obdobie, keď proti kapitálu stojí spotrebiteľ a konzum, ktorý nepozná hranice. V poslednej časti jeho knihy hovorí, že veľké idey európskej moderny ako nacionalizmus, komunizmus, socializmus a neoliberalizmus sú vyčerpané. Sám hovorí, „že ďalšou veľkou ideou by mohol byť sebakritický kosmopolizmus“²⁵

²¹ SCHOLTE, Jan Aart: Globalization: Ref. 3, s. 19.

²² KING, Alexander – SCHNEIDER, Bertrand: První globální revoluce. Bratislava: Bradlo, 1991, s. 14.

²³ KING, Alexander – SCHNEIDER, Bertrand: Ref. 23, s 17.

²⁴ BECK, Ulrich: Moc a protiváha moci v globálnom veku: Nová ekonomie svetovej politiky. Praha: Slon, 2007, s. 27.

²⁵ BECK, Ulrich: Ref. 25, s. 393.

Posledným autorom, ktorého sme sa rozhodli zaradiť do skupiny vedcov, ktorí pokladajú globalizáciu za jav nový, je A. Giddens. Ten hovorí, že „žijeme v dobe veľkého historického prechodu“ a ide o zmeny, ktoré sa nedotýkajú len určitej časti sveta ale prenikajú takmer všade.²⁶ Avšak to, čo nám malo pomôcť získať si nad týmto svetom kontrolu, sa našej kontrole vymyká a tvrdí, že tieto riziká sú úzko spojené s inováciami. Vo svojom diele *Unikajúci svet* hovorí, že globalizácia prichádza zo západu a nesie so sebou „pečať americkej politickej a ekonomickej moci a vo svojich dôsledkoch je veľmi nevyvážená“²⁷, avšak nejde o nadvládu Západu, keďže ovplyvňuje Spojené štáty rovnako ako iné krajiny. Priestor, kde žijeme, je plný premien a tie ovplyvňujú každú jeho stránku. Tým sa sám štylizuje do kategórie radikálov v pohľade na globalizáciu, ktorí tvrdia, na rozdiel od skeptikov, že globalizácia je všade okolo nás. Giddens hovorí „že globalizácia,..., je v mnohých ohľadoch nielen nová, ale priamo revolučná“.²⁸ Avšak nepokladá ju len za jav ekonomický, ale taktiež politický, technologický a kultúrny. Nepokladá ju za jeden proces, ale sa zložitý súbor procesov. Hovorí o štyroch dimenziách globalizácie, konkrétne o systéme národného štátu, svetovom vojenskom poriadku, medzinárodnej del’be práce a svetovej kapitalistickej ekonomike.²⁹ Vidí v nej mnoho pozitív, ale aj negatív, akými je napríklad globálne otepľovanie a teplotné zmeny, ale za negatívum považuje aj krízu rodiny.

Na rozdiel od predošlých skupín, kde sme sa stretli s odlišným časovým zakotvením, ktoré spomínaní autori považovali za obdobie vzniku či objavenia sa globalizácie, u tejto skupiny sme sa s podobným prvkom nestretli, keďže všetci zhodne tvrdia, že globalizácia je nový jav. Aj napriek tomu sa ich pohľady na problematiku globalizácie líšia. King a Schneider tvrdia, že globalizácia súvisí s technickými objavmi a ich vplyvom na spoločnosť a prostredie. Beck hovorí o vzniku globalizácie ako procese, ktorý vzniká v nadväznosti na pád hraníc a straty monopolu moci národných štátov. Giddens je v tomto smere radikálnejší, keďže nachádza globalizáciu všade okolo nás, a teda jeho pohľad na tento jav je najkomplexnejší zo spomínaných autorov.

Prístup autorov, aj keď sme ich zaradili do rovnakých skupín, bol do istej miery odlišný. Proces globalizácie, resp. jav globalizácie, je vo všeobecnosti ťažké charakterizovať a definovať. Odborníci na túto problematiku pochádzajú z rôznych odborov, čím je ovplyvnené aj ich nazeranie na tento problém, čo sa v konečnom dôsledku prejavuje aj v ich

²⁶ GIDDENS, Anthony: *Unikajúci svět*. Praha: Slon, 2000, s. 11.

²⁷ GIDDENS, Anthony: Ref. 27, s. 14.

²⁸ GIDDENS, Anthony: Ref. 27, s. 21.

²⁹ GIDDENS, Anthony: *Důsledky modernity*. Praha: Slon, 1998, s. 67.

charakteristike globalizácie. Z množstva týchto pohľadov je nám najbližší pohľad historický, pretože aspekty, ktoré dali tvár globalizácii, akú ju poznáme dnes, sa podľa nášho názoru vyvíjali počas celého vývoja ľudskej civilizácie.

Použitá literatúra:

BECK, Ulrich: Moc a protiváha moci v globálnom veku: Nová ekonomie svetové politiky. Praha: Slon, 2007. 460 s.

GIDDENS, Anthony: Dúsledky modernity. Praha: Slon, 1998. 195 s.

GIDDENS, Anthony: Unikajúci svet. Praha: Slon, 2000. 135 s.

GRAY, John: Al Kajda a čo to znamená byť moderný. Praha: Mladá fronta, 2005. 134 s.

GRAY, John: Marné iluze: Falešné predstavy globálneho kapitalizmu. Prešov: PARADIGMA.SK, 2002. 262 s.

HIRST, Paul; THOMPSON, Grahame: Globalization in Question: The International Economy and the Possibilities of Governance. Cambridge: Polity Press, 1999), 310 s.

HOPKINS, Anthony G: Globalization in World History. New York: W.W. Norton, 2002. 263 s.

CHOMSKY, Noam: Hegemonie alebo prežití: Americké ťažení za globálnu nadvládu. Praha: Mladá fronta, 2006. 352 s.

CHOMSKY, Noam: Moc a teror: Prednášky a rozhovory uskutočnené po 11.9. Praha: MEZERA, 2007. 158 s.

KING, Alexander – SCHNEIDER, Bertrand: První globální revoluce. Bratislava: Bradlo, 1991. 210 s.

MATTOVÁ, Irina: Globalizácia. Prešov: Nitech, 2003. 91 s.

MATTOVÁ, Irina: Rôznorodosť ponímania globalizácie. Dostupné na internete: http://www.pulib.sk/elpub/FF/Slancova1/sekcia%20hist%F3rie%20a%20politol%F3gie/2svk06_mattova.pdf (12.4.2010)

SCHOLTE, Jan Aart: Globalization: A Critical Introduction. New York: Macmillan, 2000. 492 s.

TABB, William K.: Questioning Globalization - Globalization in Question: The International Economy and the Possibilities of Governance – Review. Dostupné na internete: http://findarticles.com/p/articles/mi_m1132/is_5_53/ai_79589473/print (12.4.2010)

WALLERSTEIN, Immanuel: Utopistika. Praha: Intu, 2006. 109 s. ISBN 80-903355-4-3.

WALLERSTEIN, Immanuel: Úpadek americké moci: USA v chaotickém světě. Praha: Knižnice sociologických aktualit, 2005. 286 s. ISBN 80-86429-44-X.